

Persoonlijke herinneringen aan SELMA LAGERLÖF

door Christine Doorman

Een winterdag op Marbacka

Het vriest, dat het kraakt. Het is 49° Fahrenheit onder nul, dagen en dagen achtereenvolgende heeft het gesneeuwd. Het was maar zo gemakkelijk niet, om bij zulk een strenge vorst van Holland in Värmland te komen! Maar ik wilde er heen, het kostte wat het wilde. Selma had me geschreven: „Je moet hier komen, het is een echte Noorse winter en je moet mijn land ook eens zien met sneeuw en ijs, want dan zijn wij, Zweden, eerst in ons element. Het is nu zo mooi, kom toch!” —

Nu, een buitengewoon strenge winter was het dat jaar dan ook! De Oostzee en de Sond liggen vol drijfijis, men kan van Sassnitz op het eiland Rügen niet oversteken naar Fralleberg, zoals anders, er is geen mogelijkheid om door het ijs der Oostzee te komen.

Ook kan men niet van Warnemünde oversteken naar Gjedøer in Denemarken en later van Kopenhagen naar Malmö, alles is potdicht met ijs! Ik ga dus per boot van Amsterdam naar Kopenhagen, maar ook al weer niet de gewone weg door het Kielkanaal, want dat is ook vol drijfijis, het eiland Jutland moet geheel omgevaren worden, langs Skagen, en dan per ijsbreker van Helsingör oversteken naar Helsingborg. De stoomboot „de Orpheus” zal mij naar Helsingör brengen. Hij, „Orpheus”, de goddelijke zanger, is wel bij uitstek de persoonlijkheid om mij te brengen naar Selma Lagerlöf, de goddelijke zangeres, die ons vertelt van de eeuwige

dingen, die niet vergaan, omdat zij van God zijn.

Wij hebben geluk met onze overvaart, want het is wel koud, maar de zon glanst en schittert op zee als edel metaal en zacht klotsen de golven met hun kleine, witte schuimkoppen tegen de boot aan.

Maar, o wee, als wij Skagen aan de Noordpunt van Jutland om zijn, en aan de ingang zijn van het beruchte Kattegat, bekruipt mij even de angst, want dat zou wel eens een onrustige nacht kunnen geven van slingeren en stampen van de boot. Het valt mee, een beetje ruw wordt het wel op zee, maar ik

kan toch wel slapen. De kapitein belooft me, dat ik tegen zes uur, wanneer wij Helsingör zowat zullen naderen, gewekt zal worden, en dat ik dan bij hem op de brug mag komen. Bons, bons! gaat het op de deur. „Opstaan, we stomen langs de noordkust van Seeland, het is schitterend weer!” Een vreemd geschuif en geschuur langs de boot en een on-

heilspellend kraken klinkt mij in de oren, en als ik door het patrijspootje kijk, zie ik, dat we tussen reusachtige ijsblokken door varen. En als ik even later op de brug bij den kapitein sta, is het alsof ik opeens in een toverwereld ben. We zitten midden in het drijfijis, de gehele Oresond is er mee bedekt. Het zijn blokken van ruim een meter dik, waar we langzaam tussen door schuiven. De ijsbreker aan de voerpunt van de boot wipt er over heen, drukt de blokken naar onderen, die dan barsten en scheuren. De hemel is diepblauw en de zon schittert op het ijs. Rechts hebben we de besneeuwde Deense kust, links de witte Zweedse kust. Bij Helsingör:

waar een geul wordt opengehouden in het ijs voor de communicatie met Zweden, worden we overgezet en aan Zweedse wal gezet. 's Avonds zijn we in Göteborg, en de volgende morgen gaat het per trein over Trollhättan, beroemd om zijn indrukwekkende waterval door West-Götland naar Sunne in Värmland. Het gehele landschap ligt onder een dikke laag sneeuw, die hard bevroren is. Het Frykke- of Löfvenmeer is geheel dicht en met sneeuw bedekt, men vermoedt niet eenmaal dat het een meer is.

Als we in Sunne aankomen, vind ik daar Mej. Valborg Olander, secretaresse van Selma Lagerlöf met de arreslee om mij af te halen. Selma Lagerlöf was zeker bang, dat haar Hollandse gast zich niet warm genoeg ingepakt had, want uit voorzorg heeft ze in

de slee allerlei wollen doeken, een wollen kap en een das en de nodige plaids gelegd. Zo'n Zweedse arreslee is zeer eigenaardig van vorm. Ze is laag van model, onmiddellijk staande op de ijzers, vierkant, en heeft twee bankjes. De koetsier rijdt zowel van de voorste als van de achterste bank, zo men zelve wil. Hij zag er gezellig uit, de koetsier, in zijn lange, lichtblauwe lakense jas met kraag van zwart astrakan en gouden knopen met de initialen S. L. er op, en met de astrakan puntmuts. De zon straalde al weer boven de uitgestrekte, besneeuwde vlakke, omgeven door de besneeuwde heuvels van Värmland; het licht was zo klaar en helder, zoals men dat alleen in Zweden heeft. Men zag nu en dan een klein, rood geverfd houten boerenarbeidershuisje en een enkele boer, die op een slee enige houtblokken voortreed. Het was doodstil om ons heen en we hoorden alleen het gerinkel der bellen van onze eigen slee. Het was een volstrekte eenzaamheid. Eindelijk en eindelijk komen we langs een enorme, roodgeverfde boerderij. „Bekijk haar eens goed,” zei Mej. Olander, „want Selma Lagerlöf gaat er later zelf met ons heen, om haar van binnen te bekijken.” Dat is nu zo'n echte Zweedse hoeve als waarvan

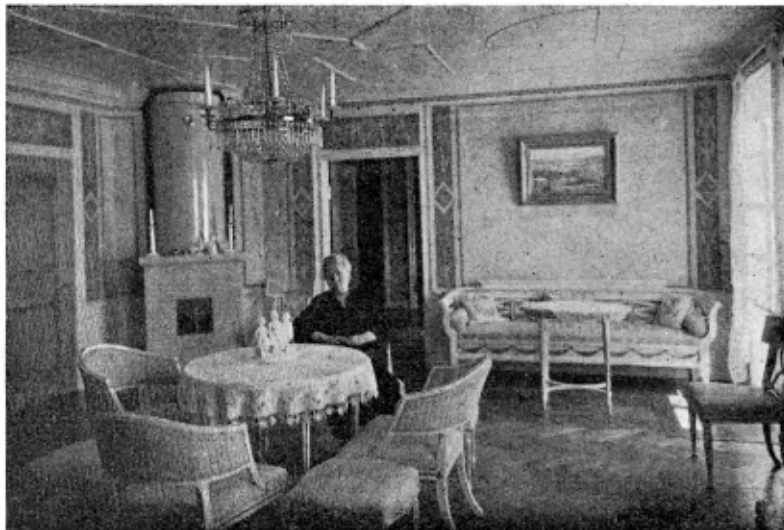
Selma Lagerlöf in haar werk „Jeruzalem” vertelt, dat het even mooi was haar te zien tussen de lage akkers als een groot vaartuig met masten en zeilen op de wijde zee te zien drijven! Als we ongeveer vijf kwartier gereden hebben, zien we in de verte Mårbacka liggen, het grote, statige huis, nu zo stil in de sneeuw en o zo eenzaam van de bewoonde wereld.

Even later zijn we in Mårbacka zelf, de veil-

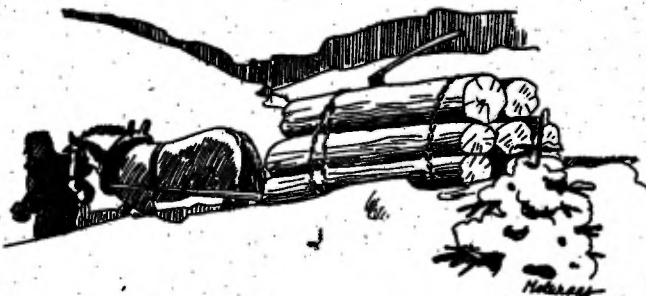
ligste aller havens aangeland. Nadat we ons met iets warmers verwikt hebben, neemt Selma Lagerlöf ons mee naar haar salon, en speelt mij, moede reizigster, ter opfleuring enige Bellman-liederen en oud-Zweedse danswijzen voor. Bellman, de dichter en zanger uit de 18e eeuw, is de trots van Zweden. Er hangt

dan ook een groot portret van hem, met de lier in de handen, naast de vleugel.

Het was de volgende morgen nog maar steeds prachtig weer. Of twee uur kwam de arreslee weer voor, bespannen met de twee zwarte prachtpaarden Rex en Fix, en daar ging het in vliegende vaart onder vrolijk belengerinkel, dik ingepakt in de berenvellen en met een wollen doek om de oren gebonden, opdat ze niet bevroren zouden, het land van Gösta Berling in, ijsheuvels op en af, en dan weer over glinsterende ijsvlakten, links de besneeuwde dennen- en berkenbossen, rechts de laagvlakte omzoomd door hoge heuvels met hier en daar de aardige gekleurde huisjes en schuren. Het doel van de tocht is het kerkje van Svartjö, en een bezoek aan den predikant daarvan, die woont in „Borg”

Selma Lagerlöf in haar boudoir.

daartegenover, vroeger 't landhuis van de grafelijke familie Dohna, bij wie Gösta Berling zo gaarne kwam. Maar eerst komen we nog langs de school, een ruim, tamelijk nieuw gebouw, waar de kinderen uitstekend onderwijs krijgen.

De Värmlanden zijn dan ook te

recht trots op de school. We zagen er kinderen op ski's en op een soort van eigenaardige sleedjes heengaan, die als een autopod op de ver naar achteren uitstekende ijzers voortbewogen werden. De kinderen maakten eerbiedig front, toen Selma Lagerlöf hun voorbijreed, maar onderwijl was het aardig te zien, hoe een wederkerige vreugdeglans in de ogen der kinderen en in die van Selma Lagerlöf bewees, welk een grote band tussen beiden bestaat. De predikant van Svartsjö ontving ons vriendelijk op „Borg” en wel in het zogenaamde blauwe kabinet, zo bekend uit de Gösta Berling-sage en daarom zo genoemd, omdat wanden en meubels bekleed zijn met blauwe zijde.

Het kleine, liefelijke witte kerkje van Svartsjö is dierbaar aan de familie Lagerlöf; er hangen grote olieverfportretten van de voorouders van Selma Lagerlöf, de predikanten Morell, Lyzelius en Wennervik. Het altaarkleed is geborduurd door Selma Lagerlöf's jongste zuster en zij zelve heeft de grote, oud koperen kronen ten geschenke gegeven. Ook zag ik daar de met paarlemoeren mozaïekwerk ingelegde kist, waarin Oom Eberhard, een der cavaliers uit de Gösta Berling-sage zijn geloofsbelijdenis bewaarde. Op het kerkhof tegenover het kerkje ziet men de grafombe der familie Lagerlöf, van haar ouders, van Tante Louisa en van de oude huishoudster. Later hoopt Selma Lagerlöf daar zelve ook eenmaal begraven te worden, evenals haar zuster. De predikant en zijn beide vrienden

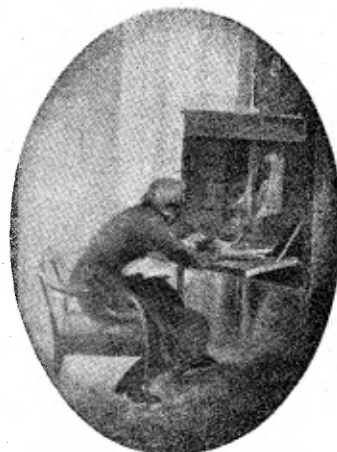
delijke dochters hadden ons nog veel langer willen houden, maar Selma wilde, dat wij thuis in haar bibliotheek na zonsondergang het „lichten” der sneeuw zouden zien.

Het was eën verrukkelijke terugrit! Een echt poëtische Zweedse avond, teer, vol van mystische fijnheden, onbeschrijfelijk doorzichtig. Onder de sterren, die ik nooit zó schitterend gezien heb, was de lucht doortinteld van glinsterende ijsvlokjes zó fijn, dat ze geleken op een ijssluijer. Het was een kristallenavond, die, behalve op de plekken, waar de struiken en bomen de ijsnevel verdikten, als een schitterlicht om ons heen was. En overal, tegen de bosrand, tegen de hellingen der heuvels, midden op de velden, flikkerden de kleine, gele lichtjes achter de vensters, alsof de stervende dag al haar sterren over heel Värmland had heen gezaaid. De pracht van zulk een winteravond is niet minder betoverend dan die van een zomernacht in het Noorden. De gehele Zweedse toverwereld speelt en danst op de open plekken in de bossen —

en in mijn verbeelding zag ik met Selma Lagerlöf de elfen en dwergjes dansen op het sneeuwland, het oogverblindende witte waterpaard met vliegende manen galopperen over de witte vlakten en de Meerheks sluipen tussen het donkere dennengroen.

En welk een nieuw hoog genot, toen weer

samen met Selma Lagerlöf in haar bibliotheek het „lichten” der sneeuw te zien, alle schitterende kleuren: smaragdgroen, paars, purperrood, goudgeel van de ondergaande zon, zagen we weerspiegelen in de sneeuw. En onder de indruk van die intieme sfeer, begon Selma Lagerlöf mij sagen, legenden en spookgeschiedenissen van haar Värmland te vertellen, zó boeiend en meeslepend, dat ik bij de laatste huiverde en rilde. Wat een vertelkunst!

Oom Eberhardt schrijft zijn geloofsbelijdenis.

En dan nog vertelde zij van het Kerstfeest, zoals dit bij haar gevierd wordt. Dan komen alle boeren met hun gezinnen, zo ongeveer 80 in getal in haar grote woonkamer bijeen, waar de kerst-

boom prijkt. Dan worden er oud-Zweedse kerstliederen gezongen, en vergast men zich aan de overheerlijke Zweedse koffie, aan rozijnen- en saffraanbrood, en alle mogelijke koeken in de aardigste vormen van kabouters, denneboompjes enz. gebakken en aan verschillende warme dranken.

„Ook de vogels vergeten wij op kerstavond niet,” zei Selma Lagerlöf, „we steken dan uit de zolderramen bosjes haver, en de koeien in de stal krijgen ook wat extra's. Van de feestvreugde moeten toch alle levende schepsels genieten op de dag, dat de Heiland geboren is!” En toen vertelde ze hoe op 13 December, de dag der zonnewending de heilige Lucia, de lichtaanbrengster, in de huizen verschijnt met haar kroontje met brandende kaarsjes op en hoe de zogenaamde

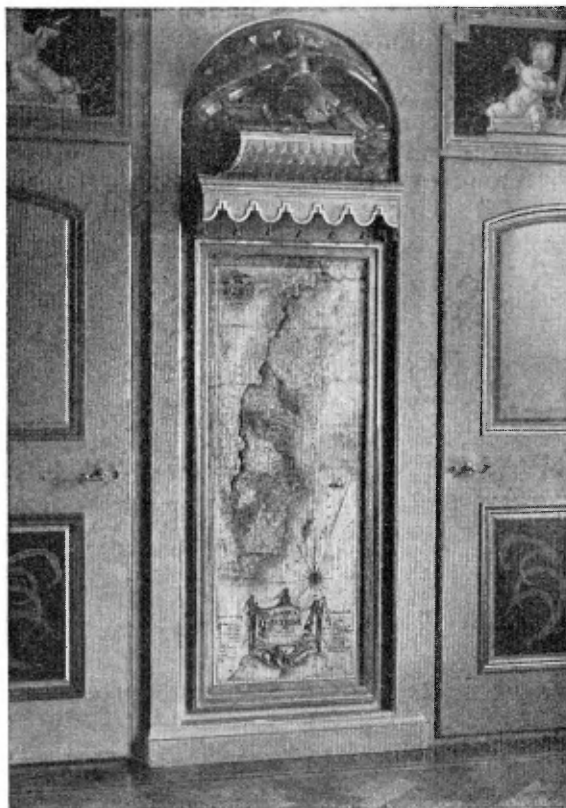
sterrenjongetjes met kaarsjes in de hand de dorpen rondgaan, hoe kindertjes in de kerstnacht slapen op stroo, ter nagedachtenis van het kindje Jezus, dat die nacht in de kribbe op stroo werd neergelegd. Als Selma Lagerlöf eenmaal aan het vertellen is, dan is ze zo gauw niet uitgepraat. Ze vertelt ook zo graag van haar verblijf in Jeruzalem, waar ze de Zweedse boeren bezocht in hun kolonie, en dan gaat ze de bibliotheek rond om de grote landkaart van Zweden te laten zien, waarboven Nils Holgersson op zijn witte gans heenvliegt. En wat is zij humoristisch! Ze vertelt zo graag grapjes uit haar leven, zo bv. hoe zij eens in Finland door haar gastvrouw gevraagd werd in het vreemdelingenboek

enige woorden te schrijven. „O,” zei ze lachend „dat is voor mij 't vreselijkste wat er bestaat. Ik weet nooit zo opeens iets. En ik vroeg, mij in de kamer naast het salon even te mogen terugtrekken om daar rustig iets te bedenken. En toen ik maar niet terugkwam, kwam men eens naar mij kijken, en wat zag men toen? Selma Lagerlöf slapende op de canapé en het gedenkboek nog onbeschreven!”

Welk een heerlijke winterdag (en van hoe vele zou ik nog kunnen vertellen!) was dat op Mårbacka! Welk een grote vreugde was het te mogen luisteren naar de vrouw, door wier reine, hooggestemde ziel God zelf tot ons spreekt!

Citaat uit
„Gösta Berling”:

Gij kinderen van dezen tijd. Ik verlang immers niet, dat iemand deze oude verhalen gelooven zal. 't Zijn immers louter verzinself en leugens! Maar 't berouw, dat de harten heen en weer slingert, tot ze jammeren als de planken van Sintrams zaal onder den schommelstoel, en de twijfel, die voor onze ooren zingt als de bellen voor Anna Stårnhök in 't eenzame woud..... wanneer worden zij tot verzinself en leugens? Ach, konden ze dat maar worden!

De grote landkaart van Zweden in de bibliotheek, waarboven Nils Holgersson op zijn gans vliegt.

